

УДК 321.02 (477)

С. В. МАРКОВА

О. В. БАРАН

Хмельницький інститут МАУП

УКРАЇНЬСЬКА ГЕОПОЛІТИКА: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ І ТЕНДЕНЦІЇ

Наукові праці МАУП, 2006, вип. 2(14), с. 89–95

Розглядаються основні геополітичні парадигми нового світоустрою та місце у ньому України. У цьому контексті на підставі аналізу основних тенденцій політичного та економічного розвитку України здійснено спробу визначити найважливіші параметри її сучасного геополітичного становища та головні напрями і орієнтири її зовнішньої політики.

XX століття — це останнє століття в історії людства, коли люди ще сподівались на майбутнє, але майбутнє настало і люди полишили усілякі надії на нього.

А. Зінов'єв [4, 13]

Територіальне розташування України в Південно-Східній частині Європи, в місці перетину трьох величезних геополітичних масивів — Євроатлантичного, Євразійського та Ісламського, створює для нашої держави унікальний цивілізаційний простір.

Поява на політичній карті світу незалежної України започаткувала глобальні трансформації не лише в розглядуваному регіоні. Досягнення суверенного статусу Українською державою, за визначенням американського політолога З. Бжезінського, “є однією з найвідчутніших геополітичних подій XX ст.” [1, 46].

Спробуємо в цій статті дослідити геополітичні процеси навколо України, проаналізувати думки і погляди західних експертів щодо місця і ролі України в сучасній геополітиці, визначити головні пріоритети зовнішньої політики у післяпомаранчевий період.

За своїми геополітичними складовими (територією, населенням, природними ресурсами) Україна сьогодні є помітним державним утворенням у світовій розстановці сил. В Україні розташований географічний центр Європи. Площа нашої держави в її сучасних кордонах складає 603,7 тис. кв. км. За цим показником Україна посідає друге місце в Європі, поступаючись лише Росії. В Україні станом на 1 лютого 2006 р. проживало трохи більше 46 млн людей [18]. Втім, навіть за такими показниками це лише шосте місце в Європі (після Росії, Німеччини, Італії, Великобританії та Франції). Україна виступає у світовій ієрархії країн як середня за величиною і рівнем розвитку держава, якій однаково далеко як до найбагатших і найпотужніших країн, так і до тих із них, що є найбіднішими на планеті [5, 65].

То яку ж роль відіграє Україна у політичній структурі сучасного світу? І чому майже через 15

років від дня набуття незалежності щорічні людські втрати в Україні становлять близько 400 тис.? І звідки беруться підстави для прогнозів окремих політиків і науковців про те, що у 2070 р. можливе повне знищення українства як нації?

У світі сучасної геополітики існує безліч концепцій і підходів зі спробами осмислення характеристик політичної структури світу, тенденцій його перетворення на межі століть. Зокрема, у 80-ті роки успіхи в “холодній війні” визначили два відправних пункти для ідеологів Євроатлантичної цивілізації:

- уявлення про те, що цивілізаційний образ “умовного Заходу” став основоположним для сучасного світу й історія у своєму класичному форматі завершилась (Ф. Фукуяма) [10];
- наявність у сучасному світі значної кількості цивілізацій, які ще необхідно буде пристосовувати до потрібного цивілізаційного зразка (С. Хантінгтон) [11].

Доктрини Бжезінського та Хантінгтона достатньо поширені в сучасній політиці і, досить добре вирішивши першочергові завдання, переживають нині труднощі на межах старих релігійних воєн та в зоні руйнування Радянського проєкту [13, 6].

На думку західних аналітиків, центральним та найнебезпечнішим аспектом глобальної політики, що зароджується, стане конфлікт між групами найрізноманітніших цивілізацій світу. Зіткнення цивілізацій є найбільшою загрозою для сучасного світу, і міжнародний порядок, який ґрунтується на цивілізаціях, є найненадійнішим засобом запобігання виникненню нової світової війни [11, 8].

Глобальна політика почала вибудовуватись вздовж нових ліній — культурних. Для більшості людей культурна ідентифікація — найважливіша річ. Люди відкривають нові, але насправді часто старі символи ідентифікації, виходять на вулиці під новими, але насправді часто старими прапорами, та йдуть на війну з новими, але насправді часто старими ворогами.

Таким чином, виникає світовий порядок, заснований на цивілізаціях: суспільства, які мають культурну близькість, співпрацюють одне з одним; спроби переносу суспільств з однієї цивілізації в іншу залишаються безрезультатними; країни гуртуються довкола провідних або осьових країн своїх цивілізацій.

Найважливішими угрупованнями держав є вже не три блоки часів “холодної війни”, а рад-

ше сім або вісім основних світових цивілізацій: Західна, Латиноамериканська, Африканська, Ісламська, Сінська, Індуїстська, Православна, Буддистська, Японська [11, 24]. “Міжнародна система двадцять першого століття, — відзначав Генрі Кіссінджер, — складатиметься принаймні з шести основних держав — Сполучених Штатів, Європи, Китаю, Японії, Росії та, можливо, Індії, а також величезної кількості середніх і малих держав” [11, 24].

З. Бжезінський у своїй праці “Велика шахівниця” пише: “За сучасних глобальних обставин на новій політичній карті Євразії можна визначити щонайменше п’ять геостратегічних гравців і п’ять геополітичних вісей (з тим, що дві останні, можливо, також визначатимуться як гравці). Франція, Німеччина, Росія, Китай та Індія є основними і активними гравцями, тоді як Велика Британія, Японія та Індонезія, хоч вони і є, безсумнівно, дуже важливими країнами, таким чином не оцінюються. Україна, Азербайджан, Південна Корея, Туреччина та Іран відіграють при цьому ролі геополітичних вісей” [1, 41].

“Україна, новий і важливий простір на євразійській шахівниці, є геополітичною віссю, тому що саме її існування як незалежної країни допомагає новій трансформації Росії. Без України Росія не може бути євразійською імперією. Росія без України все ще могла претендувати на імперський статус, але тоді вона б стала переважно азіатською імперською державою. Проте якщо Москва здобуде контроль над Україною з виходом до Чорного моря, Росія автоматично здобуде необхідні засоби, щоб стати могутньою імперською державою, яка охоплюватиме Європу та Азію. Втрата Україною незалежності матиме негайні негативні наслідки для Середньої Європи, перетворюючи Польщу в геополітичну вісь на східному кордоні об’єднаної Європи” [1, 46].

Визначаючи роль і місце України в сучасному геополітичному просторі, з одного боку, варто враховувати тяжіння частини України до Росії — великої держави, з якою її об’єднує історичне минуле, багато в чому спільні стратегічні інтереси, насамперед в економічній сфері, але насторожує непередбачуваність дій сучасних російських політиків, їхні постійні імперські амбіції та потяг до цивілізованої Європи з її традиціями парламентаризму, економічної стабільності і традиційною байдужістю до нашої держави.

Певні корективи на зовнішньоекономічні пріоритети України внесла Помаранчева революція, яка дала позитивний сигнал для оптимізації

національного державотворення, продемонструвавши собі і світу нові можливості людських ресурсів. Втім, було б ілюзією вважати, що досить ліквідувати авторитарний режим Л. Кучми, й суспільство відразу стане на шлях достатку, справедливості й демократії. У цьому контексті треба враховувати думку відомого американського політолога С. Хантінгтона, який переконаний, що життєздатну демократію не можна створити революційним шляхом. Учений стверджує: “Всі революційні сили, які перебувають в опозиції до авторитарного режиму, називають себе демократичними, але, прийшовши до влади, вони встановлюють ще більш репресивний, ніж попередній, режим” [14, 213]. Революційні зміни лише тоді мають конструктивний вимір, якщо створюють умови для здійснення державотворчих реформ. Це означає, що ті політики, хто приходять до влади, мають бути спроможними перевершити своїх попередників в управлінні підконтрольними інститутами політичної влади, а не шукати причин, які заважають реалізовувати управлінські функції. Проте, як зауважує київський політолог М. Гордієнко, у 2004 р. революційний майдан продемонстрував, що низи не хочуть, щоб ними управляли по-старому. А в 2005 р. нова влада показала, що вона не готова управляти по-новому [2, 47].

Україна прагнула, але так і не змогла виступити активним суб’єктом, що формує геополітичний простір навколо себе, і залишилася здебільшого пасивним об’єктом масштабних процесів, що розгортаються у новій Європі.

Сьогодні існує реальна небезпека, що Україна може стати заручником чи то Сходу, чи то Заходу, а ще гірше — розмінною монетою в геополітичних іграх інших держав. Тому Україна має чітко визначити для себе і наполегливо впроваджувати в життя цілісну зовнішньополітичну стратегію. При цьому вона не повинна дозволяти нахабно втручатися у свої внутрішні справи як Росії, так і США (достатньо згадати бурхливу діяльність “Російського клубу” під час президентської виборчої кампанії 2004 р. та “тіньову дипломатію” США — дослідницькі центри, недержавні організації тощо).

Щільність і високі стандарти європейських міждержавних відносин створюють ситуацію примусу до розвитку, в якій неструктуроване суспільство і неефективна держава почувають себе невпевнено.

Сьогодні вектори розвитку досить керовані, а сучасна модель економічної глобалізації за своєю

природою є експансією транснаціональних головним чином торгово-фінансових корпорацій з первинним американським, британським базуванням. Вона здійснюється за участю міжнародних торгово-фінансових інституцій типу ЄС, МВФ і СОТ [12, 46].

Сьогодні одним з найважливіших завдань української державної політики в умовах глобалізації має стати суттєве підвищення конкурентоспроможності національного господарства. Проте у сучасній світовій економіці ціна конкурентоспроможності є дуже високою. Україна нині втратила більшість великих виробничих та науково-технічних комплексів через помилки у здійсненні демонополізації та приватизації.

В економічній сфері Україна ще тривалий час буде відчувати гостру нестачу енергоресурсів, потребу в ринках збуту власної продукції. Останні провали у стосунках між Україною і Росією ще раз довели значний рівень інтегрованості економіки України у російську і як наслідок маємо сьогодні перенесення відносин між двома державами на рівень міжособистісних з’ясування стосунків. Не можна також забувати, що Україна була частиною Російської імперії декілька століть, тоді як, наприклад, Прибалтика — лише кілька десятків років.

Взаємовідносини України і Росії мають визначитися передусім встановленням дружніх, партнерських стосунків двох рівноправних суверенних держав, з дотриманням положень Договору про дружбу, співробітництво і партнерство України і Росії. Росія після відставки Бориса Єльцина, після обрання нової Державної Думи та обрання Володимира Путіна Президентом Російської Федерації вступила в якісно новий етап внутрішнього і геополітичного розвитку. Особливість цього етапу полягає в тому, що у ньому можна простежити як елементи прозахідної орієнтації, так і деякі тенденції до самоізоляції країни. Можна прогнозувати і в подальшому більш прагматичний та жорсткий підхід російського керівництва у відносинах з Україною. Загострення відбуватиметься здебільше через економічні питання, зокрема щодо вирішення проблеми заборгованості, експорту в Росію м’ясо-молочної продукції. Відвертіше звучатиме тема передавання Росії за борги частини державної власності України, використання гідрографічно-навігаційних споруд північно-причорноморського узбережжя, в черговий раз буде розіграно “кримську карту”. Російський фінансовий капітал і надалі намагатиметься встановити контроль над українським банківсь-

ким сектором (як це було зроблено на ринку нафтопродуктів).

Іншою проблемою, над якою нині активно працюють українська та російська сторони, буде завершення облаштування міждержавного кордону. Як заявив у своєму виступі 14 березня 2006 р. В. Ющенко під час переговорів з Президентом Росії, було вирішено, що на рівні Міждержавної комісії “Ющенко – Путін” окрема підкомісія займатиметься планом делімітації й демаркації українсько-російського кордону [17].

Визначаючи важливість взаємовідносин з Європейським Союзом, Україна задекларувала спроби інтегруватись у ЄС. Проте євроінтеграційний романтизм українського керівництва спробував розвіяти президент Чеської республіки Вацлав Клаус. Під час візиту до Києва він поділився досвідом вступу своєї країни до ЄС і закликав Україну не плекати ілюзій. Міністр зовнішніх справ Борис Тарасюк теж визнав, що ЄС не бачить Україну своїм потенційним членом. Питання, чому Європейський Союз майже через десятиліття своїх відносин з Україною так і не зміг виробити концептуального підходу до нашої держави, залишається відкритим.

Ідея українського керівництва щодо зовнішніх відносин у трикутнику Україна – Росія – ЄС за умови рівності всіх сторін, чомусь, чим далі, нагадує раніше практиковану “політику вагання” між Сходом і Заходом.

Після розпаду Радянського Союзу США залишились єдиною наддержавою планети і почали нав’язувати новий, вигідний їм порядок для всього людства.

Визначаючи важливість взаємовідносин з євроатлантичними структурами, Україна намагається активно підтримувати цивілізовані відносини із США як могутньою наддержавою, статус якої визначається економічною і військовою могутністю, впливом на міжнародні фінансові організації, лідерством у розробці і впровадженні новітніх технологій. Сполучені Штати декларують зацікавленість в тому, щоб Україна розвивалась як демократична країна, увійшла до європейських структур як держава-партнер, зберігала свою незалежність [3, 78]. Здебільше це пояснюється передусім тим, що без України Росія втрачає статус імперії. Що стосується економічних взаємовідносин, то український ринок цікавить США настільки, наскільки американський капітал вважає його для себе привабливим.

Відкритим залишається питання вступу України в НАТО. Відповідно до більшості опитувань

лише кожен десятий українець підтримує вступ своєї держави у цю військово-політичну організацію. Але, на думку З. Бжезінського, Україна все ж таки може розраховувати на вступ до НАТО десь між 2005 і 2010 р., якщо здійснить значні внутрішні реформи і буде визнана як держава Центральної Європи.

Окремим пунктом проходять українсько-польські відносини. Адже стратегічні інтереси України і Польщі збігаються. На зустрічі 3 березня 2006 р. із Президентом Польщі Л. Качинським В. Ющенко відзначив, що подальші відносини між державами розвиватимуться в “контексті євроінтеграції” [6, 1–2]. Польща виступає адвокатом України в Європі і “провідником” українських інтересів на шляху до ЄС і НАТО. Таку “опіку” Польщі над Україною деякі аналітики пов’язують з її прагненням “не бути найприкордоннішою країною ЄС” на Сході [9].

Чи не найскладнішими є українсько-румунські відносини. Румунія – одна з не багатьох країн, з якою Україна має територіальні суперечності. Йдеться про різне тлумачення статусу острова Зміїний, суперечності довкола будівництва Україною Дунайського каналу тощо. Втім, як зазначає голова Центру досліджень політичних цінностей О. Доній, “Щодо острову Зміїний, то схоже, що проблема не в цьому клаптикові суші, а в перспективних газових розробках суміжного чорноморського шельфу. Для двох країн виходом могло б стати утворення спільної нафтогазової корпорації, яка би зайнялася спільною розробкою перспективних родовищ” [16]. До того ж після приходу до влади в Україні президента Ющенка, а в Румунії Бенеску між нашими країнами встановився набагато кращий клімат співробітництва. Фактично тут створились відносини стратегічного партнерства в рамках проекту руху НАТО в бік Азії. Зв’язок Румунії як члена НАТО та можливого майбутнього члена НАТО – України у стратегічному плануванні Північноатлантичного альянсу є ключовим у прямуванні НАТО до Чорноморсько-каспійського басейну, до ресурсного регіону Каспія й Центральної Азії, до виходу на стратегічний плацдарм між Росією, Іраном та Китаєм.

Відносини України з Молдовою перебувають у тісній залежності від вирішення Придністровської проблеми. Конструктивна позиція України ще в 1992 р. під час загострення конфлікту сприяла його згасанню, втім, його нерозв’язаність створювала постійне джерело напруження на південно-західному кордоні України. Як обіцяв

на початку 2005 р. міністр закордонних справ України Б. Тарасюк, в україно-молдавських відносинах основний акцент нова українська влада планує робити саме на врегулюванні цього складного конфлікту [7, 24]. Базовим принципом у плані вирішення конфлікту є визнання Україною територіальної цілісності Молдови та її територіального суверенітету щодо Придністров'я. Практична реалізація такого принципу в березні 2006 р. призвела до загострення ситуації довкола Придністров'я. Запроваджений Україною новий порядок пропуску вантажів у придністровському секторі українсько-молдовського кордону Придністровська сторона сприйняла як спробу економічної блокади невизнаної республіки і вдалася у відповідь до заборони транспортування через свою територію молдавських товарів до України. Як припускають придністровські оглядачі, наслідком подібних рішень може стати дестабілізація ситуації з можливістю нової війни між Молдовою та Придністров'ям [15].

Досить успішно розвивається співробітництво України з Болгарією, Угорщиною, Словаччиною. Українсько-болгарські відносини не затьмарюють ні територіальні претензії, ні історичні спогади. Але політична криза, яка періодично охоплює Болгарію, і особливо тривалий економічний спад, який ця країна не може подолати, викликають у нашій свідомості аналогії із нашим повсякденним життям.

Взаємини України з Угорщиною розвиваються стабільно по висхідній лінії. Саме з Угорщиною (першою з усіх сусідніх держав) у травні 1993 р. було підписано і ратифіковано Договір про основи добросусідства і співробітництва. Не можна забувати, що Угорщина активно сприяла вступу України до Ради Європи.

Між Україною і Словаччиною склалося економічне і культурне співробітництво, яке має всі підстави для динамічного розвитку. Два народи близькі за способом життя, менталітетом, фольклором, що створює надійні підвалини для обопільного партнерства і добросусідства. У 1993 р. було підписано Договір про добросусідство, дружбу і співробітництво між Словацькою Республікою та Україною. Україні відводиться важливе місце у зовнішній політиці Словаччини. Для неї Україна стала серйозним партнером у центральноєвропейському регіоні. Політична взаємозацікавленість двох держав підкріплюється спільними економічними інтересами.

Як добросусідські і дружні можна оцінити відносини України з Чехією, хоча Чехія і не має

спільних кордонів з нашою країною. В Україні уважно спостерігають за процесом політичних та економічних перетворень, визначенням стратегічного курсу цієї держави, адже чеський досвід регіональних реформ вельми важливий для України, передусім у плані змін у територіально-адміністративному устрої, запровадження власної індикативної бази для розробки моделі диференціації регіонів, визначення їх депресивності чи активності для створення дійових механізмів і ефективних інструментів з метою подолання регіональної асиметрії.

Отже, чи не варто Україні спробувати реалізувати свій потенціал як однієї з найбільших європейських держав через утворення нового східноєвропейського блоку, об'єднавши колишні посткомуністичні держави цього регіону? Україна потенційно і геополітично належить до кола держав, від яких залежать мир і стабільність у Центрально-Східній Європі та в Європі загалом. Україна і Польща на сході Європи, Франція і Німеччина на заході є саме тими країнами, на яких власне побудована європейська безпека. Україна — це не лише споживач, а й виробник європейської безпеки, а також важлива складова європейської економічної, політичної та цивілізаційної систем.

Реалізація країнами Східної Європи політики “відкритих дверей” для західного фінансового капіталу сьогодні оцінюється економістами по-різному. Наприклад, державні банки Чехії, Польщі, Хорватії, Словаччини, Угорщини, Болгарії були поглинуті середніми європейськими ТФГ (переважно італійськими та австрійськими). У майбутньому це призведе як до позитивних наслідків, так і до негативних. Кумулятивний дефіцит поточного рахунку країн Центрально-Східної Європи з 1997 по 2004 р. становив близько 230 млрд дол. У 2004 р. прямі інвестиції знизились до 2,5 % ВВП країн Вишеградської групи, до 3 % ВВП — країн Балтії [8, 18]. Пані Райт, директор Інституту економіки Академії наук Латвії, зауважила: “...Зараз ми маємо дуже малу частку промисловості, тільки 14 % загального обсягу чистого валового продукту, а 1990-го було 35 %. Латвія вважалася індустріальною країною, яка надає послуги, що становить 70 % у валовому продукті, а решта виробництва — це виробництво на базі лісу” [8, 18].

Проте, щоб консолідувати навколо себе східноєвропейські країни, Україна повинна успішно здійснити політичні реформи, досягти економічного піднесення, підвищення життєвого рівня всього населення. Діяльність президента України

В. Ющенко має бути сконцентрована на запровадженні європейських стандартів життя всередині країни. Сьогоднішній світ уже досить чітко поділився на тих, хто може жити в завтрашньому дні, і вічно вчорашніх. Ми зобов'язані використати свій шанс, адже те, що ми потрібні “цивілізаційному світу”, — очевидно.

Перед політичною елітою України нині постає нагальне завдання — визначити і реалізувати державну стратегію розвитку країни. Вченими запропонована в політичній сфері модель соціально-правової держави, в економічній — модель формування ринкової економіки у вигляді науково-технічної доктрини, що базується на інтелектуальному потенціалі, на розвитку науки та технології і відповідає світовим цивілізаційним тенденціям, які торують шлях у ХХІ ст.

Україна має багаті надра, найплідніші землі в Європі, могутній виробничий, науковий, кадровий потенціал. Однак у сучасному інформатизованому світі національне багатство пов'язане не з якістю чорноземів, хай і найродючіших у світі, а із засобами організації суспільства, з ефективним використанням інтелектуального потенціалу країни.

Сьогодні Україна перетворилася на полігон геополітичного суперництва між ЄС, США та Росією. Про регіональне лідерство годі й говорити, бо інтеграція в європейські та євроатлантичні структури відбувається хаотично і непослідовно, концепція добросусідських відносин з Росією не була виконана. З цих позицій потребує додаткового обґрунтування і, можливо, перегляду славнозвісна концепція багатовекторності.

У складній геополітичній ситуації Україна, яка перебуває на перехресті стратегічних інтересів великих держав, повинна керуватись концепцією “динамічної рівноваги сил”, яка орієнтує на встановлення дружніх взаємин як з Росією і з державами, які виникли на території СРСР, так і з європейськими державами, іншими країнами світу. При цьому Україні необхідно вибудовувати свою, орієнтовану тільки на власні інтереси, зовнішню політику (прикладом для України можуть бути Швеція, Фінляндія), а це сприятиме тому, що Україна зможе стати впливовим фактором створення механізму оптимальної моделі безпеки Європи ХХІ століття, від чого залежить перспектива геополітичного, а значить, і міжнародного становища держави. Щоб стати колективним суб'єктом суспільного процесу, треба усвідомити уроки історії — бути здатними до критичного переосмислення набутого досвіду.

З викладеного впливають такі основні висновки:

- Україна має унікальне геополітичне розташування на перетині євроатлантичного, євразійського та ісламського світів;
- у системі геополітичних планів Заходу Україні відводиться значна роль, проте не стільки як самодостатній державі із власними геополітичними інтересами, скільки як механізму противаги “імперським амбіціям Росії”;
- Україні як “розколотій нації” (за Хантінгтоном) при виборі геополітичної стратегії достатньо важливо зберегти баланс між Заходом і Росією, аби зберегти внутрішню стабільність суспільства;
- важливим елементом розбудови геополітичної стратегії України є розвиток партнерських відносин із східноєвропейськими сусідами з перспективою перетворення України на лідера цього регіонального об'єднання.

Література

1. Бжезінський З. Велика шахівниця: Пер. з англ. — Л.: Лілея-НВ, 2000. — 236 с.
2. Гордієнко М. Феномен української революції: криза ідентичності чи шлях до оптимізації розвитку національної державності // Персонал. — 2006. — № 1. — С. 44–49.
3. Зимовець В. Тенденції і наслідки експансії західного фінансового капіталу у Східній Європі // Економіка України. — 2006. — № 2. — С. 74–83.
4. Зиновьев А. Глобальный человек. — М.: Эксмо, 2003. — 472 с.
5. Матвеев В. Актуалізація проблеми самореалізації особистості в сучасній Україні та можливість залучення релігійного потенціалу // Персонал. — 2006. — № 2. — С. 65–69.
6. Партнер і друг в особі Польщі // Уряд. кур'єр. — 2006. — № 42. — С. 1–2.
7. Слисаренко И. Новые акценты внешней политики Украины: информационно-коммуникационный аспект // Персонал. — 2005. — № 12. — С. 20–27.
8. Східна Європа після вступу до Євросоюзу // Персонал Плюс. — 2006. — № 10–11 (161–162). — С. 18.
9. Україна поставила ЄС у незручне становище // Frankfurter Rundschau. — 2005. — 28 січ. — С. 32–33.
10. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек / Пер. с англ. М. Б. Левина. — М.: ООО “Издательство АСТ: ЗАО НПП “Ермак”, 2004. — 588 с.
11. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / Пер. с англ. Т. Велимеева, Ю. Новикова. — М.: ООО “Издательство АСТ”, 2005. — 603 с.

12. Ютанов Н. Практика цивилизаций // С. Хантингтон. Столкновение цивилизаций / Пер. с англ. Т. Велимеева, Ю. Новикова. — М.: ООО "Издательство АСТ", 2005. — С. 5–6.
13. Щербак В. Податок працює на... глобалізацію // Економіка України. — 2005. — № 11. — С. 46–54.
14. Huntington S. Will More Countries Become Democratic? // Political Science Quart. — 1984. — Vol. 99, № 2. — P. 213.
15. http://courier-pmr.narod.ru/w10_1.htm
16. http://www.kazembassy.com.ua/ua/ukr/romania/Prezident_Rumuniyi_pribuv_do_Ukrayini_z.html
17. http://www.president.gov.ua/news/data/1_6791.html
18. <http://www.ukrstat.gov.ua>

The article considers the main paradigms of new geopolitical world development state and the place of Ukraine in it. In their context on the basis of the basic tendencies of political and economic development of Ukraine, the authors make an attempt to define the most substantial parameters of its modern geopolitical state as well as cardinal trends and milestones of its foreign policy course.

Надійшла 22 травня 2006 р.